

U. Topcu Öztürk¹, N. Biray²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye
(e-mail: ulviye-topcu20@hotmail.com)

² Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye
(e-mail: nergisb@gmail.com)

Nazar İşankul'un "İstilâ" Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme*

Özet

Özbek edebiyatı Türk dünyasının güçlü edebiyatlarından biridir. Sovyetler Birliği döneminde baskı ve yasaklama dönemleri geçiren Özbek edebiyatı yazar ve şairleri yine de söylemek istediklerini edebî sanatların imkânlarından faydalanarak ve sembolik anlatım yoluna başvurarak dile getirmişlerdir. Günümüz Özbek edebiyatının güçlü yazarlarından Nazar İşankul da söz sanatlarının ifade gücüne kattığı imkânlardan en üst seviyede faydalanarak kaleme aldığı 'İstilâ' adlı hikâyesinin konusunu tarihten almış, Rusların uyguladıkları baskı politikalarını sembolik ifadelerle ve çok canlı bir dille ifade etmiştir.

Ruslar Türkistan üzerindeki dil, sosyal hayat ve kültürle ilgili politikalarını her konuda planlayarak uygulamışlardır. Türkistan'ın savaşlar, yokluklar, açlıklar, imkânsızlıklar, zorunlu göçlerle perişan olan insanları köleleştirmiş, tüm millî değerlerini ve benliklerini söküp almıştır. Yazımızda 'İstilâ' hikâyesi irdelenerek hikâyenin neyi ifade ettiği, bunu hangi yollarla dile getirdiği incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Özbek Edebiyatı, Nazar İşankul, İstila, hikâye inceleme, emperyalist politikalar

U. Topchu Ozturk¹, N. Biray²

¹Master student, Pamukkale University, Denizli, Turkey
(e-mail: ulviye-topcu20@hotmail.com)

² Prof. Dr., Pamukkale University, Denizli, Türkiye (e-mail: nergisb@gmail.com)

Researching The Story "Invasion" By Nazar Eshonkul

Abstract

Uzbek literature is one of the most powerful literatures in the Turkish world. Authors and poets of Uzbek literature who survived periods of oppression and prohibition during the Soviet era wrote what they wanted to say using literary art and using symbolic narration. Nazar Eshonkul, one of the strongest authors of modern Uzbek literature, using the highest possibilities of the art of speech, complementing the story "Invasion" with

* Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2018SOBE015 proje numarası ile desteklenmiştir.

U. Topçu Öztürk, N. Biray. Nazar İşankul'un “İstilâ” Hikâyesi Üzerine Bir

symbolic expressions and living language, the name of which was extracted from the history of Russian politics of pressure and coercion.

The Russians practiced their policies relating to the language, social life and culture in Turkestan in all aspects. In Turkestan, wars, hardships, plague, impossibility of existence, people distracted by force of migration. “Invasion” included all the directions of the event. In history, the stages of this destruction are revealed with implicit expressions in all details. This article discusses the meaning of the story “Invasion”, as well as the ways of its expression.

Keywords: Uzbek literature, Nazar Eshonkul, Invasion, story, research, imperialist policy

Giriş

Türk yurtları tarihin her döneminde verimli topraklar üzerinde, ticarî hareketlilik açısından geçiş noktalarında yer almış, bu sebeple de birçok devletin saldırısına uğramıştır. Özbekistan toprakları da bu hat üzerindeki mekânlardan biridir. Özbekistan'ın ticarî geçiş noktaları üzerinde bulunması, eski medeniyet merkezi olmasına katkıda bulunmuş, burada yıllar boyunca hüküm süren Çağatay Devleti bu toprakları kültür ve medeniyet açısından yükseltmiş, kültürel zenginlik bu topraklarda birçok yazar ve şairin yetişmesine zemin hazırlamıştır. Kısacası Türk yurtları sadece toprak verimliliği ve ticarî yolların geçiş noktasında bulunmasıyla gelişmemiş, sosyal ve kültürel konulu birçok eserle de edebî zenginliklerini ortaya koymuşlardır.

Türkistan toprakları birçok devletin, en çok da Rusların sahip olmayı arzu ettiği yerlerdir. Rusların sıcak denizlere inme politikası ve daha fazla toprağa sahip olma isteği tarihî devirlerden bugüne kadar süregelmiştir. Devlet'e göre, bu gelişmeler sonrasında *Rusya başta 1552 yılında Kazan Hanlığını yıkarak Orta Volga (İdil) Havzasını ele geçirmiş, sonra sırasıyla Karadeniz sahillerine, diğer taraftan doğuda Sibirya, 19. yüzyılda ise Orta Asya'ya yayılmıştır* [1, s. 15]. Rusların yayılmacı politikaları daha sonra da sürmüş ve onlar Orta Asya Türk yurtları üzerindeki maddî olduğu kadar kültürel ve manevî istilâsını da sürdürmek için yola çıkmışlardır. Merhan, 1847 yılında Çarlık Rusyasının Orta Asya işgâlinin General Konstantin von Kaufmann komutanlığında başladığını, 1868 yılında tamamlandığını; işgâlin, başta İngilizlerle olan siyasal rekabet, ticarete ve hammaddeye, özellikle pamuğa olan gereksinim olmak üzere farklı nedenleri olduğunu belirtir. Onun verdiği bilgilere göre *işgâl topraklarından Batı Türkistan bölgesi, Türkistan diye adlandırılır ve o zamanlar önemli bir ticaret merkezi konumundaki Taşkent yönetim yeri olarak belirlenir* [2, s. 282]. Yüce ise,

1874-1875'te Türkmenistan'ın işgâli ile Orta Asya'daki Türk yurtlarının tamamının Rusların kontrolüne girdiğini, böylece Orta Asya'nın Sovyetler Birliği'nin kurulması arifesinde Rus hâkimiyetine girdiğini ifade eder [3, s. 3].

Türkistan coğrafyasının ve Taşkent'in önemli bir ticaret merkezi olması ve Rusya'nın İngiltere ile giriştiği ekonomik rekabet, bu toprakların ele geçirilmesine duyulan isteği artırır. 1914 yılında Çarlık Rusya'nın sınırları daha da genişler; Rusya, İngiltere'den sonra dünyadaki en büyük yüzölçümüne sahip ikinci ülke olur [1, s. 15-16]. 30 Ekim 1918'de Osmanlı, Mondros Ateşkes Antlaşması nedeniyle Azerbaycan'ı elinden çıkarmak durumunda kalır. 1920'de Kızıl Ordu Azerbaycan'ın kuzey tarafını istila eder. 24 Nisan'da Rusça olarak çıkarılan Yeni Dünya gazetesinde “Yaşasın Kızıl Azerbaycan” şeklindeki sloganlarla bu istila desteklenir. Sloganlar, ilanlar ve afişler Rusların sıklıkla kullandığı bir bilinçaltına inme ve Ruslaştırma politikasının önemli araçlardandır [4, s. 441-449]. Devlet'in verdiği bilgilere göre bu propagandalar sadece Azerbaycan ile sınırlı kalmamış, bütün Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya da yayılmıştır [1, s. 20-28].

19. yy.da Ruslar, Türk topraklarını askerî ve siyasî olarak işgâl ediyor gibi görünse de perde arkasında planlanan şey, işgâl edilen toprakların asimile edilmesi ve işgâli daha kalıcı hale getirme çabasıdır [5, s. 215]. 19. Yüzyıldan itibaren Rusya, yaşanan devrim sonunda Çarlık sisteminden Bolşevikliğe geçer. Bu süreçte dünyada yayılmaya başlayan “milliyetçilik akımı” milletleri birer birer uyandırmaya başlar. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Ruslar 1990'lı yıllara kadar halklara uyguladığı politikalarla onların ayaklanmasını önler [3, s. 3]. Bu asimile hareketinin sembolik vasıtalarla işlenen hikâyede de inceleyeceğimiz gibi çeşitli politikalar, farklı mesaj ve planlarla yapıldığını göreceğiz.

Komünistler, Türk toplumlarının desteğini kazanmak için halkın sömürülmesine karşı olduklarını; insanlığa sosyal adalet ve mutluluk getireceklerini söylerler. Fakat bu insanlar, inanıp kapıldıkları bu vaatler sonrasında kendi toplumları içinde olsalar da birer köleye, mankurta dönüşürler. Sovyetler devrinde yeni bir komünist sınıf ortaya çıkar, bu sınıfa mensup olanlar para ve mülk sahibi olma hakkını elde ederler. Halkın yüzde doksanı ise günlük hayatı için yetecek kadar kazanmaktadır ve hiçbir mülk edinme hakkına sahip değildir [5, s. 88-89]. İnsanları neredeyse bedavaya yani karın tokluğuna çalışmaya mecbur eden ve istediği her şeyi onlara yaptıran Rusların uyguladığı çiftlik politikasının adı “Kolhoz sistemi”dir. *Kolhoz, Rusça (kollektivnoye hozoystvo) bir kavram olup kollektif bir çiftlik demektir* [6, s. 1]. Bu çiftlikler mülkiyetin sona ermesiyle beraber

1930'lu yılların sonlarında oldukça yaygınlaşır, Ruslaştırma politikalarının daha da yayılmasını sağlayacak coğrafi imkânı da sağlarlar. İşte bu sebeple kolhoz sistemi Rusların Türkistan'a uyguladığı en ağır darbedir. Böylece insanlar kolhoz çiftliklerinde toplu halde yaşar, asimile politikalarına maruz kalmaları daha da kolaylaşır [6, s. 1]. Halk köle gibi çalıştırılır ama komünist sınıf mülk edinme hakkına sahiptir yani büyük bir adaletsizlik söz konusudur. Şahin, bu durumu, *Ruslara diğer etnik gruplar arasında bariz bir şekilde öncelik tanındı. Rus halkı "eşitler arasında birinci" ve "büyük kardeş" sıfatlarıyla anıldı ve halklar hiyerarşisinin tepesinde yer aldı* [7, s. 21] cümleleriyle ifade eder.

Rusların yayılmacı politikası ve uyguladıkları Ruslaştırma sürecinin başında "dil politikaları" gelir. *Dil politikası terimi, Sovyetler Birliği'nde yeni dil oluşumu içinde yer alan dillerin standart hale getirilmesi anlamında kullanılmaktadır* [4, s. 441]. Rusçayı açılan Rus dilli okullar vasıtasıyla çocuklara zorunlu olarak öğretmek ve resmî kurumlarda Rusçanın zorunlu hale getirilmesi, insanların bilinçaltına inen ilan ve sloganlarla da desteklenmektedir. *Kazan'da üniversitede Türk Lehçeleri ve İlahiyat üzerine çalışan Ortodoks papazı Prof. N. İlminski'ye göre, Rusya idaresinde yaşayan Rus olmayan milletleri Ruslaştırmanın tek yolu vardır. O da bunlara Rus dili ve Hristiyanlığın öğretilmesidir* [3, s. 3]. Buradan da anlaşılacağı gibi Ruslar oldukça sistemli dil planlamaları yapmışlar ve bu konuda kendi yöntemlerini geliştirmişlerdir. İlminski ve diğer misyoner Türkologlar, hazırlamış oldukları dil planlamaları vasıtasıyla doğu ve batı kolu şeklinde iki büyük yazı dili olarak kullanılan Türkçeyi yirminin üzerinde farklı yazı dili haline getirmiş, ilave olarak da Kiril alfabesinin kullanımını zorunlu kılmışlar, Türk boylarının farklı kökenlerden geldikleri görüşünü dayatarak boylar arasında kutuplaşmalar ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır [8, s. 660]. Bunlara ilaveten Rusçanın ortak anlaşma dili haline getirilmesi, o dönem içerisinde halkın kavrayabildiği amaçlardan çok daha fazla anlam taşımaktadır. Süleymanlı, bu amacı *Rusçanın ortak bir iletişim dili olarak kullanılmasından daha öte bir amaç güdüliyordu. Maksat Rus olmayan milletlerin dillerinin tedricen ortadan kaldırılması yoluyla, Rusçayı oluşturulmak istenen Sovyet halkının tek konuşma dili haline getirmektir* [9, s. 132] diyerek açıklar.

Çocuklar, bir milletin tohumlarıdır. Bu sebeple düşmanlar bir şeye zarar vereceklerinde köklere inerler ve öncelikle onlara zarar verme amacı güderler. Çünkü yeni nesiller kendi toplumlarının kurallarına göre yetişirse ileride açığa çıkacak durum onların aleyhine olacaktır. O zaman asimilasyon çocuklardan başlamalıdır. Ruslar, Türk çocuklarının eğitimde yüksek

seviyelere çıkmasını engellerler, başlangıçta “gözetleniyor hissi” verme yoluyla iktidarın gücünü çocukların iç dünyasına yerleştirirler. Sömürülmüş halklar için bu durumun normal olduğunu benimsetici teknikler kullanırlar. Çocuklar, böylece Sovyet ve Rus propagandalarını sorgulamadan kabullenmeye ve onlara inanmaya başlarlar. Onlar, böylece kolhozları normal ve yaşanılabilir yerler olarak görür, sıkıntı çekilmeden refah seviyesi yüksek bir şekilde yaşamayacağını kabullenirler [10, s. 70].

Türkistan’da birçok okul yapılır. Sovyetler, halk için eğitimin önemli olduğunu sürekli olarak vurgular fakat bu okullar özellikle yeni nesillerin çok kolay asimile edileceği merkezler haline getirilir. Asıl hedef, materyalist fikirler aşılıp onları dinsiz ve dilsiz bırakmak, milliyetçi düşüncelerinden arındırmaktır [5, s. 198]. Karabulut, iktidarın *yerli halkın dönüşmesini ve iradî olarak çocukların gelecek kaygısı ile Rus okullarına yönlendirilmesini* [10, s. 74] bu şekilde sağladığını belirtir. İnceleyeceğimiz hikâyede de düşmanların tüm kötülükleri bilerek çocukların gözleri önünde yaptıkları ve asıl korktukları gücün yetişkinler değil çocuklar olduğu belirtilir. Bu durum, gerçek olayları edebî eserlere taşımakta yani bir başka ifadeyle yaşananların gerçekliğini kanıtlamaktadır.

Ruslar, Türklerin kültürleri yanında tarihlerini de hatırlamaması, yeni nesillerine öğretememesi için çabalar. Böylece ele geçirdikleri halkların asimilasyonunu hızlandırıp bütün topluluklara yayılmasını sağlayarak kültürel kimliklerini de kaybetmelerine neden olurlar. Türkistan topraklarındaki Türkleri boylara ayırarak ve her birine farklı kökenlerden geldikleri fikrini aşılıp uyguladıkları politika buna en açık örnektir. Boylar zorunlu göçe tabi tutulur; iktidar güçleri, göçer yoluyla akrabalık bağlarının koparılması için de çaba harcar [8, s. 661].

İktidarın her konuda uyguladığı baskı siyaseti edebiyatta da kendini gösterir. 60’lı yılların sonrasına kadar bu baskı politikaları ve sınırlandırmalar yüzünden edebî eserlerde ya komünizm ve sosyalizmin bayraktarlığı yapılmış ya da tabiat, kadın hakları gibi iktidarın izin verdiği konularda eserler kaleme alınmıştır. Bunda baskıların artması ve siyasi düşüncenin dayatma yoluyla kabul ettirilmeye çalışılmasının etkisi büyüktür. Bu durum neredeyse 80’lere kadar yazma özgürlüğünü kısıtlamış, böylece yazarlar kabuğuna çekilerek hikayelerinde bireysel konuları işlemeyi tercih etmişlerdir. Açık, seksenli yıllarda Sovyet Rusya’da önemli değişikliklerin meydana gelmesiyle birlikte hikayelerde içerik ve şekil tekdüzeliğinden kaçıldığını, psikolojik tahlillerin çeşitli yollarına başvurulmasının hikayecilikte yeni imkanların ortaya çıkacağına dair ümitleri artırdığını ifade eder. Açık’a göre bu dönem hikayelerinin

kahramanları toplum tarafından itilmiş, kıyıda köşede kalmış kişilerden seçilmiştir [11, s. 219].

Günümüz Özbek Edebiyatı bugüne kadar siyasî baskılar ve isyanlarla aynı zamanda büyük ilim adamlarının ve yazarların eserlerinden beslenerek yine de gücünden bir şey kaybetmeden yeni kabulleri ve tarzıyla karşımıza çıkmıştır. Baskılar, edebiyatı ara ara duraklama dönemine soksa da eserlerdeki özgün ve üstü kapalı anlatım kullanma mecburiyeti ile bir şeyler yazmak, yazarların sembolik anlatımdaki gücünü artırmıştır.

Bu makalede günümüz Özbek yazarlarından Nazar İşankul'un tarihî dönemlerdeki baskıları sembollerle anlattığı "İstilâ" adlı hikâyesini üslup yönünden inceleyeceğiz.

Hikaye ve İnceleme

1. Hikâyenin Özeti: Üç günden beri hiçbir şey yemiyordu. Bu yüzden bitkindi ve sürekli birilerinin onu takip ettiğinden şüpheleniyor, adımlarını güvensizlikle atıyordu. En son çöpten bulup çiğnediği bir lokma etle duruyordu. Açlıktan midesi bulanıyor ve bütün vücudu titriyordu. Hayattan usanmıştı ama yine de ayaktaydı. Çok susamıştı. İçi balçık dolu sudan kana kana su içti. Suyu içtikten sonra balçık kokusunu fark etti. Sonra nefesinden sabun kokusu geldi. Kendine gelmeye çalışıyordu lakin bu mümkün değildi. Bu durum kötü şeylerin habercisiydi. Hastalığını düşünmemek için sürekli yürüyor, yürürken de etrafına şüpheyle göz gezdiriyordu. Tanınmamak için yağmurluğunu giyiyor ve hep karanlık yerlerde yürüyordu. Biriyle karşılaşınca yüzünü ilan tahtasıyla gizliyordu. Geceleri terk edilmiş sarayda uyuyor ve geceleyin soğğun üstesinden gelmek için koşuyordu. O kaçmakta ustaydı, sürekli adres değiştiriyor, böylelikle düşmanların dikkatini çekmiyordu. Son zamanlarda şehir ona çok yabancıydı. Şehir iyice değişmiş, iktidarın gücünü gösterir tarzda kurulmuş bir idam meydanına benziyordu. Şehir merkezinde 'mahlûklar' sürekli bağıırıyordu. Şehrin her yeri ilanlarla kaplıydı. İlanlar kitap haline getirilse ciltlerce kitap olacak kadar fazlaydı. Her köşede, her evde 'mahlûklar'ın çığlıkları mevcuttu. Bu çığlık değil istilâ kılıcı idi.

Düşmanlar asıl amacını gizliyorlardı. Amaçları şehirde yeni görüntü oluşturmaktı, bu nedenle şehirde geçmişe dair ne varsa yakıp yıkıyorlar, şehri kendi isteklerine göre yeniden kuruyorlardı. Şehri ıslak mezar kokusu zapt etmişti. 'Mahlûklar' şehre zorla girdiklerinde o, sokaklarda kokudan aklını kaybeden, birbirlerinin etini yiyen kuduz bir kalabalık görmüştü. O, caddedeki ağaçlar altında çürük yaprakların içinde yatıyor, uşuz bucaksız gökyüzünü izliyordu. Gökyüzünde uçan kargaları gördü ve çocukluğunu,

huzur içindeki hayatını, dostlarını hatırladı. Böyle yatmak hoşuna gidiyordu, çünkü bu, onun için düşüncelerden kaçtığı bir limana sığınmak gibiydi. Fakat birkaç dakika sonra yine takip duygusuna kapıldı. Birinin kendisine dik dik baktığını hissetti. Sonra ayağa kalktı, onların kendisini izlediğini gördü. Metro durağına koştu. Gelen vagona kendini attı. Düşmanlar koştu fakat ona yetişemediler. Metrodan çıktı. Bir grup düşmanın sokağı doldurmuş halde asker gibi yürüdüğünü gördü. Düşmanlar tantanalı müzikler çalıyor, neşeyle bağırıyorlardı. Onları görünce yüreği sızladı ve dehşete kapıldı. O bu durumdayken bütün şehri düşmanların doldurduğunu ve kendisinin ne kadar yalnız olduğunu düşündü. İztiraptan bilinçsizleşti. Hayalinde her nedense bir çukur peyda oldu. Bu çukura baktığında güneş gibi parlayan yalanı görmek mümkündü. Düşmanlar, onun gözünde bazen bir canavarın gölgesi bazen de bir aç itin gözleri gibiydi. Bir kadın düşman ona yaklaştı ve ne olduğunu sordu. O birden ayağa kalkıp karanlık geçitten yürüdü gitti. Meydandaki düşmanlar kim olduğunu anlarsa kalbi dururdu. O panik ve vesveseyle aşağılandığını hissetti. Eski mutlu günlerini hatırladı ve iç çekti. Takip, onu sağır ve aciz bir yaratığa dönüştürmüştü. Birden bir ses duydu. Birkaç kişi bulunduğu tarafa geliyordu. O ise hızla oracıkta bulunan koltuğun altına saklandı. Adamlar koltuğa oturdular, sohbetlerine devam ettiler. Biri katliama karşı çıktığını, insancılıktan yana olduğunu ve sistemin kontrol edilmesi gerektiğini söylüyordu. Çünkü kontrol ne kadar güçlüyse hâkimiyet de o kadar güçlü olacaktı. Birinci birey ikinci kişiyi ikinci üçüncüyü takip edecek ve daire şeklinde idare usulü ortaya çıkacaktı. Böylece bir birey öbür bireye düşman olamayacaktı. Kontrol eden halk kendi kendini yönetecekti. Diğer adam: “Sizin bu projenize cevap verirler” dedi. Birinci kişi konuşmasına kanun konusuyla devam etti: “Her şeyi açık, herkese açık olan kanun hükümetin başını yer. Kanunun etkisi onun anlaşılmasındadır. Size tavsiyem hiçbir zaman anlaşılır şeyler yazmayın. Yumruğunuzu gösterin ama içinde ne olduğunu hiçbir zaman bildirmeyin” dedi.

Bunlar belli ki düşmanların avukatlarıydı. Gitgide kanunlar ona anlaşılmaz görünmeye başladı. Takiplerden yorulmuş ve orada uyuyakalmıştı. Rüyasında katliam meydanını gördü. Düşmanlar babası ve dedesini katledeceklerdi. Bu durum düşmanlar, onun nişanlısını katletmeden çok zaman önce olmuştu. Düşmanlar kendi güç gösterilerini yapacağı meydana çocukları da toplamışlardı. Çünkü onlar, katlettikleri insanlardan değil şaşkınlık ve korkuyla bakan çocuklardan korkuyorlardı. O gün düşmanlar babası ve dedesini, onların kafataslarını yarıp içine yılan koyarak katlettiler. Yüreği sancılar içinde çırpınırken “Acaba benim göğsüme de

yılan koydular mı ki?" diye düşünüyordu. O gün saçlarında tek bir siyah tel kalmamıştı. Uyandı ve şehrin diğer tarafındaki mezarlıkta bir çukur kazıp içine uzandı. Bazı geceler seslerle uyanıyordu. Düşmanlar it sürüleri gibi takip ediyorlar, kabirleri açıp kemikleri itlerin önüne atıyorlardı. Ölünce bile hakaret ve tecavüzden kurtulamayacaktı. Sonra ıssız saraya doğru başını alıp gitti. Saray dipsiz ve karanlıktı. Dünyayla aynı olduğunu düşündü. Bazen Allah'a sığınır bazen beni bu dünyada yalnız bırakacaktın neden yarattın diye sitem eder, karşılık bulamaz ve boynuna damlayan soğuk gözyaşlarıyla uyanırdı. Saraya 'mahlûklar'ın kokuları geliyor, bu koku onu kudurtuyor ve sarayda kurt gibi dikilip uluyordu. Düşmanlara olan sonsuz nefretini kusuyordu. Yürümeye çıktı. İleride düşmanlar bayraklarıyla tecavüzkârâne bir şekilde bağıyorlardı. Sonra bir kadın gördü, ne zamandır hissedemediği duyguları hissetti. Kadının gözlerindeki sevgiyi görmek için ona yaklaştı. Savaştan, takipten konuşuveresi ve taşlaşmış kalbi eriyene kadar ağlayası geldi. Kadın bundan rahatsız oldu ve 'gidin burdan' diye bağırdı. Birden korktu ve karşı tarafa geçti. Aniden aklına düşmanların katlettiği nişanlısı geldi. Düşmanları tek tek bulmak, boğazlamak istiyordu. Puslu bir yoldan geçerken bir çocuğa rastladı. Onu çağırdı, saçından tuttu ve yüzüne baktı. Ve sonra ona bakan zararsız gözleri görerek titredi. Aklına çocukluğunda babasından haksız yere yediği tokat ve annesinin tesellilerini reddedip ağladığı geldi. Bileğinden güç gitti. Çocuk niye ağlıyordu? Niyeyse çocukların düşman olamayacaklarını yazan şairlerin şiirlerini hatırladı. Ve çocuğun gözlerinin kendinden güçlü olduğunu hissetti. Çocuğu bırakıp gitti. O, uzun süre çocuğun gözlerini unutamadı. Bir bahçeye girdi ve orada akşama kadar kaldı. Dışarıda düşmanlar bayrak taşıyarak geçiyordu. Bir an düşmanların şehri ele geçirdiği günü hatırladı. 'Mahlûk' şehre geldiğinde çirkin vücuduyla evleri yerlerinden kaldırıp fırlatacak gibiydi. Harabelerin üzerinden geçiyor ve gözlerini kapatıp kükrüyordu. Onun kükreyişi birçok binanın kapısını uçurdu. Bu kükremeyi işitip cesaretlenen düşmanlar, şehirde yaygara çıkarmaya başladı. 'Mahlûk'un derisi zırhtan kalındı ve sıkıydı. Kuyruğunu oynatarak binaları harabeye döndürüyordu. Başında gömgök bir taç vardı. Gözleri ifadesiz ve soğuktu. O, 'mahlûk'un söylediklerini ve amacının ne olduğunu anlamıyordu. Şehir bu çirkin 'mahlûk'un kokusuyla buram buram tütüyordu. Bazen 'mahlûk' kendi evinde sarhoş sarhoş kükrüyor, şehrin bütün davulları birden bire vurulmuş gibi sokakların hareketi bir anda duruyordu.

Aradan yıllar geçti, sokaklarda 'mahlûk'laşmaya yüz tutmuş düşmanlar asabî bir halde geziyordu. 'Mahlûklar' bütün kadınları hamile bırakmıştı, kadınlar asabîydi ve yüzlerindeki namus lekesiyle şehirde

yürüyorlardı. Tüm şehir aç gözlü kötü mirasçılarla dolup taşmış gibiydi. Onun gönlü nefretten uyuşmuştu.

Yine yollara düşmüştü ki birilerinin kendisini takip ettiğini anladı. Kaçmaya başladı. Bir avluya girdi, kendine doğru koşan gölgeleri gördü ve ilk gözüne takılan hücreye doğru koştu. Orada yüksekte bir kafes gördü içinde ölmüş koca bir sıçan yatıyordu. Kafesten ve bulunduğu yerden kötü kokular yayılıyordu. Üzerine yılan salınmış gibi korkudan titriyordu. Kafesteki sıçana bakıyor, “Bence sıçan daha anlamlı bir ölüm bulmuş” diye düşünüyordu. Sonra iki adamdan iri olan içeriye doğru girdi. Diğer içeride ne olduğunu sordu ve arkadaşı “Kuzucuk” diye cevap verdi. “Yolunu kaybetmiş, buraya saklanmış” dedi. Ve korkudan titreyen kuzuyu kolunun altına alıp avludan çıktı. Kuzucuk da kısa sürede onlara alışverişti.

2. Hikâye İncelemesi: “İstila” hikâyesi, Nazar İşankul’un sembolik ve postmodern tarzda kaleme aldığı bir hikâyedir¹.

3. Hikâyenin Muhtevası: Hikâyede kahramanın, daha çocukken gözleri önünde babası ve dedesinin öldürülüşü ve onları öldüren düşmanların şehri ele geçirmesi, kendisinin de bu şehirde yaşamasına rağmen paranoyaya kapılmış bir halde kaçışı anlatılmaktadır. Hikâyede düşmanlar tüm şehri ele geçirmiştir. Fikirlerini zorla kabul ettirmek için sesli sloganlar kullanmakta, gürültülü davullar çalarak güçlerini sergilemekte ve her yeri ayağa kaldırmaktadırlar. ‘Mahlûklar’ın asıl amacı tarihi yok etmek, burada yaşayan insanların zihnine yerleşmek, bütün kadınları tecavüzleriyle hamile bırakarak kendi nesillerini yaratmaktır. Böylece buradaki insanların dilini, dinini ve kültürlerini kökten silip atma, kendi hâkimiyetlerini kurma amacı gütmektedirler. Şehirde buna direnen sadece bir kişi kalmıştır. O isimsiz kahraman tek başına terk edilmiş bir sarayda atalarının tek vârisi olarak yaşamakta, teslim olmamak için direnmektedir. Tek başına, düşman kokusu gelen bir sarayda yaşamasının altında bir anlam yattığı ortadadır. Hikâyede dönemin siyasî olayları, toplumun yaşadığı baskı örtülü ve sembolik bir şekilde aktarılmaktadır. Metinde göze çarpan en önemli şey sembolik anlatımdır. ‘Mahlûklar’ın davullarla, yüksek seslerle sloganlar atarak bayraklarla şehirde dolaşması, şehrin düşman işgalinde olduğu, düşmanın bayraklarla Özbekistan’da ilan ettiği bağımsızlığı anlatmaktadır. Bu durum, hikâyenin başında da ifade ettiğimiz gibi geçmişte yaşanan baskı siyasetiyle bağlantılı olarak ortaya konmuştur. Tarihte yaşanan olayları edebî bir metin olarak önümüze sunan

¹ Hikâye <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/nazar-eshonqul/nazar-eshon-ul-istilo-ikoya/> adresinden alınmıştır (e-tarih 15.02.2017).

ve bir belge niteliğinde eser veren Nazar İşankul, hikâyede bir film setindeymişçesine canlı betimlemeler ve harika bir üslupla bu hikâyeyi kaleme almıştır. O, tarihî sürece de sürekli göndermelerde bulunmuştur.

Hikâye kahramanında sürekli takip edildiği düşüncesi vardır ve bu nedenle hep kaçır. Bu sebeple de kahraman bir kişiyle çok nadir karşılaşır, karşılaştığında yaşadığı olaylar azdır. Olay halkaları bu yüzden sık bir şekilde değişmez. Hikâyede, genellikle, kahramanın gözlem, düşünce, hayal ve rüyaları yer alır.

4. Hikâyenin tematik yapısı: Hikâye 68 paragraf, 584 cümle, 6.871 kelimeden oluşmaktadır. Yazımızda hikâye üzerinde dil özellikleri, cümlelerin kullanılışı gibi bir incelemeye girilmeyecek, sadece hikâyenin anlamsal tahlili yapılacaktır. Hikâye tanrısal bakış açısı ve 3. tekil kişi bakış açısıyla anlatılmıştır. Diyalog azdır. Kahraman genel olarak gözlem yapmaktadır.

Hikâye postmodern tarzda yazılmıştır; geriye dönüş tekniklerinin kullanılması, rüyalardaki olayların etkisi, bilinç akışının olması ve hikâyenin sonunda kahramanın kuzuya dönüşmesi de bu durumun kanıtıdır. Ayrıca postmodernizm kavramları ve uygulamalarından olan metinlerarasılık bu hikâyede de yer almaktadır. Aşkaroğlu'na göre "*Metinlerarası ilişki her türlü metin arasında ilişkinin kurulmasına uygundur. Bir roman daha öncül bir romandan, bir öyküden bir efsaneden, bir şiirden bir tarihi olaydan esinlenebilir ve bu metinleri işleyebilir*" [12, s. 124]. Rus istilâsının etkisiyle yazılmış bu hikâyede kahraman herhangi bir durumdan etkilenerek yaşanmışlıklarını düşlemeye başlar. Çocukluğuna iner ve o zamanlar çok etkilendiği olayları gözünde canlandırmaya başlar. "*Bu yöntemle yazarlar, bir insan ile ilgili tüm gerçekleri kronolojik zamana bağlı kalmaksızın, insanın bilinçaltının ve hafızasının derinlerine inebilirler*" [6, s. 1177]. Sonra o, tekrar kendi zamanına geri döner. Olaylar kaldığı yerden devam eder. Hikâyede düşünce ve hayallerle ilgili kısımlarda oldukça uzun cümleler kullanılırken hareket ifadesi daha fazla olan bölümlerde kısa cümleler tercih edilmiştir.

5. İstilâ hikâyesinin olay örgüsü: Hikâyenin özetinde de görüldüğü gibi kahramanın bir ismi yoktur ve sürekli şehri basan düşmanların onu takip ettiği hissine kapılarak onlardan kaçmak ister. Sürekli bir ses duyar ve yer değiştirir. Olay halkasının ilk kısmı bu şekilde oluşur. Giriş kısmından sonra hikaye hareketli olaylardan çok betimlemelerle devam eder. Olay odaklı olmayan bu hikâyede kahraman yalnız başmadır ve o, hikaye boyunca hiçbir olaya karışmak istemez. Birkaç karşılaşma haricinde, genellikle düşmanları izler ve izlenimlerinden çıkarımlar yapar. Hikaye bu

izlenimler ve çıkarımlarla devam eder. Sonuçta düşmanlar sarayda onu bulurlar ve yakalarlar. Kahramanın kuzuya dönüşmesiyle de hikâye biter. Olay halkalarını sıralayacak olursak:

- * Saraydaki kirli sudan içmesiyle hastalanması, bunun sonucu kendine gelmek için insanlardan sakınarak yürüyüşe çıkması.
- * Yürüyüşte gördüğü şehir meydanının kalabalık bir idam alanına benzemesi ve onun gözünde bu meydanın yabancılaşması.
- * Yürüdüğü sırada iki kişinin onu takip ettiğini sezmesi ve onlardan kaçması.
- * Halsizleşip bir koltuğa yığılarak hayallerine dalması ve uyuyakalması.
- * Düşman zannettiği kadının ona yardım için yaklaşması, ne olduğunu sorması ama kahramanın kadından kaçması.
- * Dolaşırken iki kişinin sesini duyması ve en yakın koltuğun altına saklanması.
- * Kahramanın ‘düşmanların avukatları’ dediği iki kişinin kahramanın altına saklandığı koltuğa oturması, kanunların anlaşılmaz olması gerektiği ve daire şeklindeki bir takip usulünün şart olduğundan bahsetmeleri.
- * Kahramanın koltuk altında uyuyakalması; çocukluk yıllarında babası ve dedesinin düşmanlar tarafından katledildiğini rüyasında görmesi.
- * Uyanıp koltuğun altından çıkması; mezarlığa gidip bir çukur kazarak orada saklanması.
- * Düşmanların mezarlıkları deşip oradaki insanların kemiklerini itlerin önüne atması ve itlerin kemikleri çiğnemesi.
- * Kahramanın saraya geri dönmesi orada yalnız kaldığı için dua ederek Allah’a sığınması.
- * Sarayda kurt gibi uluması ve neden bu hale geldiğini sorgulaması.
- * Saraydan çıkması, sokaklarda dolaşmaya başlaması.
- * Bir kadınla karşılaşması, sevgiyle kadına yaklaşması; kadının kahramanın elinden kurtulup ona sopayla saldırması.
- * Kadından şefkat dileyerek ondan kaçması.
- * Yolda yürürken nişanlısının düşmanlar tarafından katledildiğini hatırlaması ve öç almak amacıyla bir çocuğu rehin alması.
- * Çocuğun gözlerine bakınca vicdan azabı duyup çocuğu bırakması.
- * Kaçarken sokakta gezen düşmanları görüp izlemesi; düşmanların kadınlara tecavüz ederek onları hamile bırakması.
- * Caddede gezerken düşmanların kahramanı kovalaması.
- * Kahramanın avluya girip küçük bir hücreye saklanması.
- * İki düşmanın kahramanın girdiği hücreden kucaklarında yakaladıkları kuzuyla çıkması.

İstila hikâyesi, 21 olay halkasından oluşmaktadır. 1. Olay halkası 'giriş'; sonuncu olay halkası 'sonuç' ve aradakiler ise 'gelişme' kısmıdır. Olaylar genellikle durağan geçmektedir. Çünkü kahramanın izlenimleri ve rüya âlemine dalması hikâyede daha çok yer almaktadır. Yazar, bu rüya ve izlenim dolu bölümleri adeta bir film sahnesi gibi canlı betimlemelerle anlatmıştır. Olay halkaları önemli, birbiriyle bağlantılı bir kemik yapı olarak karşımıza çıkmakta, araları dolduran izlenimler ise hikâyeyi daha üst anlam boyutuna taşımaktadır. Hikâye bir bütün olarak ilk okunduğunda anlaşılacak kadar derindir ve güçlü mesajlar içermektedir. Üzerinde fazlaca düşünülmesi gereken bir hikâyedir.

Hikâye, ilk olarak kahramanın içinde bulunduğu sefaleti, açlığı, yalnızlığı, çevreye duyduğu güvensizliği ve sürekli takip edilme korkusuyla baş başa olduğunu anlatmasıyla başlar. Kahraman sokaklarda sürekli takip korkusuyla gezinir ve her yeri gitgide yabancıların sardığını düşünür. *Etrafta birileri kendini takip ediyor mu diye şüpheye düşüp çevresine göz atıyordu. Bu takip hissi onu kedi kadar hızlı ve aceleci yapmıştı. O mümkün olduğu kadar karanlık ve uzak sokaklarda yürümeye çalışır, yüzünü göstermemek için başlığının kulaklıklarını indirip önüne bakar, eskimiş ve kire belenmiş yağmurluğunun yakasını kaldırır* (İstila: 1-2).

Onun bu korkusu çevreyi saran düşmanlar tarafından yakalanmak değil, düşmanların onun benliğini, kültürünü değiştirmesiyle beraber iradesi dışında onların yaydığı kötü büyüye diğer insanlar gibi kapılmak ve yabancılaşmaktır. Geceleyin gezerken yüzünü bir ilan tahtasıyla gizler. Bu ise, düşmanların onu kendilerinden biri olarak görmelerini ve ona ilişmemelerini sağlar.

Onun gözünde 'mahlûklar' tüm şehri sarmışlardır ve durmadan bağırırlar. Meydan adeta idam meydanını andırmaktadır. Sokaklarda renkli levha ve sloganlar asılıdır. Meydanın idam meydanını andırması, insanların orada adeta ilan ve sloganlarla katledildiğine işarettir. Bahsedilen yabancılaşma yavaş yavaş insanlar arasında yayılmaya ve tüm şehir yıllardır süregelen manevi varlığını yitirmeye başlar. Bu, aynı zamanda bir milletin katledilmesidir. *İlandaki sözleri çok ciltli kitaplar gibi okumak, bitirmek mümkün değildi. İlanlar bir yerde toplansa misli görülmemiş bir kitap ortaya çıkması mümkündü. Hepsi emir, davet, hitap ahenginde çınlıyor, hepsinden şehir ortasındaki 'mahlûklar'ın gürültülü sesleri geliyordu. Bunlar aslında 'mahlûklar'ın sessiz çığlıkları idi* (İstila: 2).

Hayit'in de belirttiği gibi o dönemde bütün okullar, tiyatro, sinema, gazete ve dergiler düşmanların propagandası için birer vasıta olarak

kullanılmış, dil, kültür ve tarihî yapıya ek olarak dinî yapı da bu şekilde zayıflatılmıştır [5, s. 87-88].

Bu durum hikâyede *Şehir yabancılaşılmaya doğru giderken o da kendine yabancılaşıyordu (İstila: 2)* ifadesinde de görülmektedir.

Hayit'in bahsettiği gibi bu propagandalar, gürültülü sesler ve ilanlar düşmanların gerçekleştirdiği ve istilâyı daha kalıcı hale getirmek için çabaladığı bir politikaya işaret etmektedir. Makalenin başında da bahsettiğimiz gibi Rusların sık kullandığı istilâ figürleri arasında ilan tahtaları ve sloganlar gelmektedir. Bu sloganlar uzun bir süreçte amacına ulaşırlar ama bir milletin manevi katlini de gerçekleştirirler.

Hikâyede düşmanlar şehrin tarihî yapılarını kısacası tarihî dokusunu yerle bir etmişler, yerli halkın gelecek nesillerine aktaracakları bir şey bırakmamışlardır. *Onlar, şehrin geçmişine dair her ne varsa hepsini yakıyor, viran ediyor, bozuyor, yerine kendi istedikleri şehri yeniden kuruyorlardı. Şehir sonraki iki üç ay içinde küçük kafeslere benzer bekçi kulübesi gibi binalar ile dolu, gösterişsiz bir yere dönüştü (İstila: 2-3)*. Bu hikâyede anlatılanlar, “Kolhoz sistemi”ni işaret etmektedir. Ruslar yerli halkın tarihini ve evlerini ele geçirme hedefini, kolhoz denilen çiftlikleri inşa etmeleriyle gerçekleştirmişlerdir. Karabulut'un da ifade ettiği gibi *Esas olarak köylülerin üzerine inşa edilen bu politika ile özel sektör ortadan kalkacak ve köylü kendi toprağında karın tokluğuna çalışan yığıllara dönüşecektir. Dağınık halde yaşayan köylüler kolхозlarda bir araya getirilince daha kolay baskı altına alınacak ve daha verimli çalışacaktır* [6, s. 617]. Bu çiftlikler göçer halkı yerleşik hayata geçirmiş, baskı altında tutmuş, bir arada oldukları için topluca yönetilmelerini Ruslar için kolay hale getirmiştir. Ayrıca devlete bedava sayılacak iş gücünden elde edilen para akışı da sağlanmıştır.

Düşmanlar şehre hükmediyor ve hissiyatlarıyla herkesi etki altına alıyorlardı. *‘Mahlûk’ ise bütün şehri, çığlığı, kükreyişleri ve her bir eve kadar yerleşen mevcudiyetiyle, sonsuz olduğunu her an hatırlatan pis kokusu ile yönetiyordu. Aslında şehri bundan da önce bu mezar ve şilte kokusu gibi koku zapt etmişti. ‘Mahlûk’, şehre zorla girdiğinde sokaklarda kokudan aklını kaybeden birbirinin etini yiyen kuduz kalabalığı görmüştü (İstila: 3)*. ‘Mahlûklar’ın yaydığı etki insanları adeta manevî ölüme sürükleyip düşünmesini engelliyor; bilinçaltı mesajları onların benliğini kaybetmesine neden olurken aynı zamanda bütün Türk boylarını adeta birbirini yiyen insanlara dönüştürüyordu. Bu durumu Yüce *Türk boyları arasındaki eski düşmanlıkları kışkırtarak ve kabileler arasındaki rekabeti*

körükleyerek onları birbirine düşürdüler. Akabinde Mart 1924'te Taşkent'te toplanan Türkistan Birlik Komitesi'ni provoke ederek tatsızlık çıkarttılar. Bunun üzerine Türk boylarını temsilen söz konusu Komünist partiler hep birlikte Rus Komünist partisine başvurarak ayrı cumhuriyetler halinde yaşamak istediklerini bildirdiler cümleleriyle dile getirir [3, s. 5]. Buradan hareketle diyebiliriz ki Türkistan coğrafyasının çeşitli politika ve planlarla parçalanması ve insanların kışkırtılarak birbirine düşürülmesi hikâyede geçen bu ifadelerle de açıkça ortaya konmaktadır.

Kahraman sürekli gözetlendiğini düşünür; bu takip ve güvensizlik duygusu onun aklını sürekli meşgul eder. Hikâyede ..ayaklarını dinlendiriyor, fakat birkaç dakika sonra takip edildiği duygusu onu rahatsız ediyor, tıpkı biri onu bekliyormuş gibi yattığı yerden sıçrayıp kalkıyor ve hızla sokağı terk ediyor, başını alıp sakin sokaklara doğru çekip gidiyordu. ifadelerinde yer alan bu durumun sebebi Rusların uyguladığı takip usulü ve bunun etkisi olmalıdır. Bu durum, Karabulut'un Foucault'nun, iktidar kendine bir hapisane kurar ve her şeyi tek merkezden denetlemek için hücreleri daire biçiminde kurgular ve böylece mahkûmları denetler, yönlendirir, onlarda gözetlendikleri ve yanlış yaptıklarında cezalandırılacakları hissi uyandırır [10, s. 87] şeklindeki sözlerinde kesin ifadesini bulmaktadır. Kahraman tam olarak bu psikolojiyle hareket etmektedir. Rusların uyguladığı bu politika insanların hiçbir şey yapmasa da gözetlendiği hissine kapılmalarına sebep olmakta ve bu yolla kontrol yöntemini kurmamaktadır. Bu durumun hikâyedeki kahramanın psikolojisine derinden işlediğini görüyoruz.

Düşmanlar gündün güne çoğalıyordu. Neşeli kalabalıklar arasındaki kişiler ona hep yabancıydı. Düşmanlar neşeli şekilde bağıyor, her an her dakika alkışlarla inliyorlardı. "Ne kadar çok bunlar" diye düşündü (İstilâ: 4). Düşmanların çok olması kişilerin Ruslaştırılması yanında uygulanan 'yerleştirme' politikasıdır. Orta Asya'da birçok Slav ve Rus topluluğu Türk topraklarına yerleştirilmiş, böylece Türkler kendi topraklarında azınlık olarak yaşamak durumunda kalmışlardır. Bunun en büyük kanıtı Hayit'in 1975 yılındaki makalesinde verdiği rakamlardır: ... bütün nüfusun % 60'dan fazlasını Ruslar ve başka Slav halkları teşkil eder. Türkler ise ancak nüfusun % 30'u kadardır [5, s. 92]. Hikâyedeki bu kısım da tam ifadesiyle bunu vurgulamaktadır. Gözlemlenen kalabalıkların içinde kendinden insanlar olsa bile kahramanın gözünde asimile olmuş herkes artık düşmandır.

Kalabalığın çokluğu ve gürültüsü kahramanı kahreder. O, kalabalıklar arasında bile kendini yapayalnız hisseder. Onun gözünün

önünde birdenbire bir çukur peyda olur. Hikayede kalabalığın gözünün önünde *Bu çukur büyüktü, durup da baktığında çukurun ta dibinde güneş gibi parlayan alevleri, yalınları görmek mümkündü* (İstilâ: 4) şeklinde ifade bulan böyle bir çukurun belirmesini ve çukurun içinde ateşin görülmesini, milletin içinde bulunduğu durumun betimlenmesi olarak yorumlayabiliriz. Hikâyede, Türk halkının milli çizgisinden uzaklaştırıldığı, görünmez bir çukura çekildiği; geleceği ve milli değerlerinin yakılarak yok edildiği sezdirilmektedir.

Hikâyede konuşmaya pek rastlanmaz. Genellikle kahramanı gözlemleyen tanrısal bakış onun hislerini bize aktarır, fakat eserin birkaç yerinde kahraman samimi duygularla konuşturulur: *Ne kadar bahıtydım. Huzurlu şekilde yaşıyordum, hiç kimseye kötülük de yapmadım. Eli açık biriydim. Dostlarım çoktu. Nerede onlar!?* O, geçmişteki yaşamına ve sevdiklerine çok fazla özlem duymaktadır. Ama kimseye kötülük yapmamasına rağmen hepsini kaybetmiştir. Sefil bir yaşam sürmekte ve bunun nedenini bulmak için kaderini sorgulamaktadır. Aslında çoğu sıkıntının nedeni o ya da sevdikleri değildir. Kendisi dışındaki herkesin düşmanların sözlerine kanarak onlardan biri olmasıdır.

Hikâyede okuyucuya mesaj gönderen pasajlardan biri, kahraman koltuğun altına gizlendiğinde, koltuğun üzerine oturan ve kahramanın 'düşmanın avukatları' olarak nitelendirdiği iki kişi arasında geçen diyalogtur: *Ben şahsen katliama karşıyım. Bugünkü medenî dünya insancıl sistemi beğeniyor. İnsancıl olmak bütün gayelerin buradan hareketle bizim de dayanağımızdı* (İstilâ: 6).

Ruslar, diğer topluluklar üzerinde hâkimiyet kurmak için başlangıçta insancıl bir tavırla 'yerelleşme' politikasını destekleyerek insanları boy boy ayırmış, onları bir arada tutup yönetebilmek adına da eşitlik ilkesinden bahsetmiş, parçalama gerçekleşene kadar her birinin kendi kültürünü yaşamasına izin vermiş gibi görünmüştür. Bu yüzden halk fırsat olarak sunulduğu sanılan imkânlarla memnun ediliyor gibi görünse de işin sonunda insanların millî duyguları yok edilmiş ve emekleri sömürülmüştür. Özel, bu durumu *Sovyet sınırları içerisinde yaşayan tüm milletlerin kardeşliğinin hedeflendiği açıklanmıştır. Fakat bu sözler ütöpik bir hedef olmaktan ileri gidememiş, 1920 yıllarından itibaren Sovyetlerde homo-Sovyeticus yaratma çabaları başlamıştır* [13, s. 99] cümleleriyle özetlemektedir. Bu ifadelere uygun olarak hikâyedeki tipler Rus yönetimi lehine konuşmakta, istilâdan sonra siyasî hedeflerin süslü ve üstü kapalı şekilde halka sunulmasını amaçlamakta, asıl gayenin farklı olduğunu yukarıdaki sözleriyle ortaya koymaktadırlar.

Konuşmada geçen diğer bir önemli yer ise halkın kontrolü konusudur: *...kontrol sorumluluğu arttırmak için gereklidir. Kısacası bir vatandaş ikinci vatandaşı takip eder yani kontrol eder, ikincisinin üçüncüsünü takip edişi hâkimiyetin tehlikeli olduğu fitne ve saldırganlığın önünü almak içindir. Eğer hâkimiyetin tüm bireyleri işte bu yönetim usulüne katılırsa o çok güçlü bir hâkimiyete sahip olur. Çünkü hâkimiyet birbirini kontrol eden halkın kendini yönetmesidir. Güvensizliğin var olduğu yerde bu yönetim güçlü olur* (İstilâ: 6). Bu kontrol usulüyle Rusların amaçladığı şey, halkı bölmek ve birbirine düşürmektir. Bu sistem halk arasında güvensizlik ortamı yaratacaktır. Korkusundan kimse bir şey konuşamaz hale gelecek, kendi duygu ve düşüncelerini saklayarak yetiştirdiği gelecek nesiller de kendine de kendi idaresine de hâkim olamayacaktır. Karabulut, *..sadece kolhoz ağaları değil, komşu komşuyu, aile bireyleri birbirini ispiyonlama eğilimine girmiştir.... En önemlisi de halkın milli kimlik ve kültür konusunda konuşması, tartışması ve genç nesilleri uyandırması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu ise Ruslaştırma adına çok büyük bir etki yapmıştır* [6, s. 623] cümleleriyle yazarın ifadelerini desteklemektedir.

Metinde geçen diğer bir husus ise 'kanun' ile ilgilidir. Kanunlar düşmanın avukatlarına göre hiçbir şekilde anlaşılmamalı ve normal bir insanın anlayacağından daha karmaşık olmalıdır. Hikayedeki şu sözler bunun açık ifadesidir: *Her şeyi açık olan kanun hükümetin başını yer. Kanun ister anlaşılır ister anlaşılmaz olsun. Kanunun etkisi onun anlaşılmamasındadır. Canlarım, size tavsiyem şu; kanunu hiçbir zaman anlaşılır şekilde yazmayın. Dünya kendi sırlarıyla ilginç; yumruğunuzu gösterin ama içinde ne olduğunu hiçbir zaman bildirmeyin* (İstilâ: 6-7). Kahramanın içinde bulunduğu toplumun kanunları Ruslar tarafından hazırlanmıştır ve ne olduğu hiçbir şekilde anlaşılamayan kurallardır. Kanun, sorumluluk vermesi ve caydırıcılığı ile yaptırımlar sağlayan ve bütün insanlığı ilgilendiren hukukî düzeni ve adaleti sağlar. Kahramanın içinde bulunduğu toplum, bu sistemle kendisinin de bilmediği kurallara karşı daha temkinli olmaya sevk edilmiş ve haksız olma durumunda hakkını arayamayacak kadar karmaşık kurallar düzeninde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bu da Rusların caydırıcı politikalarından biri olarak karşımıza çıkar.

Kahraman bu olayların ardından bir an derin bir uykuya dalar ve rüyasında çocukluğunda şahit olduğu dedesi ve babasının katlini görür. Düşmanların en büyük korkusu çocuklardır. Bu yüzden katliamları seyretmeleri için çocukları en ön sıraya dizerler. Onlar katliam yaparken gözleri sürekli çocukların üzerindedir. Çünkü ileride onlara kafa tutacak

nesil, çocuklardır. Bunun caydırıcı önlemini daha baştan alır ve akıl almaz işkencelerle halka eziyet eder, öldürürler. Özel'in verdiği bilgiler de bu durumu destekler mahiyettedir: *'Tek ülkede sosyalizm' fikrinden hareket eden Stalin, tek ülkede Rus Milliyetçisi politikalar ile milyonlarca insanın öldürülmesine neden olmuştur* [13, s. 119]. Çocuklara karşı uygulanan Rus propagandası, okul kitaplarında da yerini almış, çocuğun erken yaşlarda Rusça öğrenmesi, Rus devletini sevmesi ve Rus liderlerine saygı duyması sağlanmıştır. Karabulut'un verdiği bilgilere göre okullarda *Öncelikle Lenin'in çocukluğu anlatılmakta, onu övücü şiirler sunulmaktadır. Çocuklara örnek olması için yazılmış olan Lenin hikâyeleri, onu bir model olarak yansıtmayı amaçlamaktadır* [10, s. 82].

Bir gün kahramanımız kabirde düşmanlarından saklanırken onlar köpeklerle gelir, kabirleri tek tek deşeyip içlerindeki kemikleri alır, kuduz köpeklerin önüne atarlar. İstilâ o kadar ağır boyuttadır ki düşmanlar ölüye saygı duymamakta, işgal ettikleri toplumun tarihine dair tek bir ize bile katlanamamaktadırlar. Böylelikle onların istedikleri gibi çocuklar, nereden geldiklerini, mezardaki atalarının isimlerini, sonrasında ise dil, gelenek ve kültürlerini unutup özlerini kaybedeceklerdir.

Kahraman sarayda düşüncelere dalar. Tek başına kalmıştır ve sığınacağı hiç kimsesi yoktur. Aslında bir insanın sıcaklığı ve sevgisine muhtaçtır. O henüz değerlerini kaybetmediği için tek dayanak olarak Allah'a sığınır. Kimi zaman rüyasında Allah'ın huzuruna çıktığı bile olur. Bu, kahramandaki iman duygusunun güçlü olduğunu gösterir. Bir gün şu sitem dolu sözler dilinden dökülür: *'Beni bu dünyada yalnız bırakacaktın, niçin yarattın?' diye yalvarır, Allah'a sığınır, o yaratıcıdan bir tek seda gelmeyince, boynuna damlayan soğuk gözyaşlarından ürkerek uyanır ve kendini yine kötü kokulu ve kirli sarayda bulurdu* (İstilâ: 9-10). Bazen içinde bulunduğu durumu kaldıramaz, bütün yükün omuzlarında olduğunu hisseder ve bu sıkıntıyla Allah'a seslenir, bir cevap bulamayınca kendini yine yollara vurur.

Düşmanlar bütün şehri sardıkları için kokuları her yerden duyulmaktadır. Saraya gelen düşman kokusu onu sinirlendirir. *'Mahlûk' ne kadar korkunçsa koku da bir o kadar kötüydü. Koku onu kudurtuyor, vücudunda vahşi bir ayaklanma baş gösteriyor ve o binlerce yıl kendine bakıp uğuldayan ecdadının sesini iştirir gibi oluyordu. Kendisi de sesinin bütün gücüyle harabe sarayında ayağa dikilip kurt gibi ulumaya başlıyor, bu uluyuşta yalnızlık dolu hayatındaki zorlukları, düşmanlara duyduğu sonsuz nefreti de aksettiriyordu* (İstilâ: 10). Buradaki kurt gibi uluma, tek

başına da olsa bir başkaldırı işaretidir. Kurt motifi Türklerde çok önemli olup güç, çoğalma ve ezilmemenin bir sembolüdür. Bu nedenle o ecdadından aldığı güçle haykırmaktadır. Nefretini ortaya koyup haykırırken bir taraftan da atalarına olan özlemi dile getirmektedir.

Tek başına savaşacak gücü kalmamıştır. Yorgundur ve düşman kokusunun sarhoşluğuyla onun da gücü tükenmektedir. Onun da yok olup gideceğini şu anlamlı sözlerde verilen mesajdan anlamaktayız. *Ne kadar acılı olsa da sen kendi ecdadının yarattığı destanın son yapraklarısın, senden sonra bu cümle devam etmeyecek. Tabiatın senin atalarına verdiği hayat mumu işte bu cümleyle birlikte ebediyen sönecek!*

Bir gün yine sokakta dolaşırken bir kadınla karşılaşır. O kadar sevgisizdir ki kadının gözlerindeki sevgiyi görebilmek için ona daha çok yaklaşır. Kadına yıllardır içini dolduran savaşla ilgili her şeyi anlatası ve boynuna sarılıp ağlayası gelir. Kahraman o kadar yalnız ve çaresizdir ki her yer istilâ altındadır, konuşacak hiç kimesesi yoktur ve yıllardır duygularını dökecek bir insana hasrettir. Kadına bu yüzden yaklaşırsa da kadın anlamaz, onu geri iter ve kaçar. Bu savaşın bilincinde olan sadece kendisi kalmıştır. Onu rahatsız eden duygu, bir tek onun içinde çoğalmaktadır. Diğerleri ise asimile olmuş, tantanalı müzikler eşliğinde meydanlarda bayrak sallamaya devam etmektedirler.

Bir müddet sonra nişanlısını katleden düşmanlardan öcünü almak için sokaktan geçen bir çocuğu yakalar. Çocuğun korku dolu bakışlarını görünce kendi çocukluğunu hatırlar. Çocuğun bakışları korku dolu olduğu halde kahraman bu bakışların kendisinininkinden güçlü olduğunu düşünür ve çocuğu bırakıp kaçar. Kahraman düşmanlara zarar vermek istese de veremez çünkü yüreği düşmanlar gibi katı değildir. Küçüklüğünden bu yana içine sinen korku ve nefret duygusu, aslında içinde kavga etmektedir ama her seferinde korku onu esir alır ve kendini kaçış yollarına vurur.

Kahraman, şehirde gezinirken 'mahlûklar'ı görür ve dehşet içinde kalır. 'Mahlûklar'ın tasvirleri de oldukça ilginçtir ve içerisinde birçok mesaj barındırır. *'Mahlûk', o derecede büyük ve çirkindi ki şehre girdiğinde ona yol açmak için sokaklardaki evleri alıp fırlatıvermişlerdi. O, harabelerin üzerinden güçlükle sürünerek geçti. Şehre girer girmez birdenbire gözlerini kapatıp kükremeye başladı. Onun kükreyişi birçok binanın çatılarını uçurdu. O, bunların hepsini köprüünün altından takip ediyordu. Kükremeyi işitince cesaretlenen düşmanlar şehirde yaygara çıkartmaya başladılar. 'Mahlûk', geniş meydanlar kan gölüne dönünceye kadar sokaklarda sürüp giden cengi sessizce bekleyip duruyordu. Onun boyu şehirdeki en büyük binadan da yüksekti. Ona şehir Kaf Dağı gibi görünüyordu. 'Mahlûk'un*

derisi zırhtan kalın, kaba ve sertti. Karnı şişkindi, rengi attığı için her yeri kızıl parlak bir bezle kapatılmıştı. Büyük ve iri ağzını açarken dişleri binlerce kılıç birden kınından çıkmış gibi parlıyordu. İncecik turnakları yeri tırmalayıp bırakıyor, ayakları altında parlayan yarım ay kanına kadar işliyor, sanki her yere aksediyordu. Kuyruğunu oynatarak gah o binayı gah bu binayı harabeye döndürüyor, başında gömgök taç ve biraz önce kendi ezdiği insanların kanına batırılmış gibi kıpkırmızı bir tuğ dalgalanıyordu (İstîlâ: 15, 16). ‘Mahlûk’un büyüklüğü ve derisinin zırhtan kalın olması onun gücünü temsil etmektedir. Kükreyişyle tüm çatıları uçurması onun otoriter olduğunu ve tahrip etme gücünün yüksekliğini göstermektedir.

Büyük karnının koca kızıl bir bezle kaplanması, Rusların Kızıl Ordusuna ve bu ordunun şehri işgaline işarettir. Ayrıca dişlerinin kılıç gibi olması adeta bir savaş sahnesini anımsatmaktadır. Aslında bu satırlarda ‘Kızıl Ordu’nun Türk toprakları üzerindeki işgali ve yıkımı dile getirilmektedir. Tarihe baktığımızda Kızıl Ordu’nun 1920 Eylülünde yarı müstakil bir devlet olarak yaşamakta olan Hive Hanlığı’nı ortadan kaldırarak Türkistan’ın bu bölgelerinde Müstakil Halk Cumhuriyetleri kurduğunu görürüz [5, s. 40]. Kısacası hikâyenin başından beri farklı özellikleriyle betimlenen ‘mahlûk’, kızıl ordudan başka bir şey değildir. Başındaki gök taç da Rusları simgeleyen renktir. Ezdiği insanların kanında tuğun dalgalanması hikâyenin en acı kısmıdır. Türkler ezilmiş, katledilmiş fakat onları temsil eden tuğları kanlarının silüetinde hala dalgalanmaktadır.

Aradan yıllar geçer ve sokaklarda ‘mahlûk’a benzeyen kavgacı tipler çoğalır. O, bunun nedenini sonradan anlar. ‘Mahlûk’ tüm kadınları hamile bırakmıştır. Şehir aç gözlü ve kötü mirasçılarla dolmuştur. Artık tam anlamıyla bütün halk, ‘mahlûk’a yani Ruslara dönüşmüştür. Bu dönüşüm, milletin namusuna göz dikmiş bir güç tarafından istemsiz ve zorla yaptırılmış gibidir. Gerek baskı gerek zorbalık gerek çocukların ve milletin kanına girilerek yapılan tecavüz kadar büyük manevî hırsızlık suçu, onlar için bir utanç değil arzudur. Süleymanlı aşağıdaki cümlelerinde bunu açık bir şekilde anlatır: *Slav topluluklar arasında ‘öncü sosyalist milletin’ dili etrafında entegrasyon ve aynı zamanda Slav olmayan halklar arasında beynelminelleşmedir. Bunun anlamı ‘öncü sosyalist milletin’ yani Rusların dilleri etrafında birleşme ve aynı zamanda Slav olmayan milletlerin beynelminelleşmesidir. Müellifin sözlerine göre, ‘sayımın materyalleri birleşme eğilimiyle paralel asimile faaliyetlerinin de yapıldığını ortaya koyuyor’* [9, s. 128-134].

O yine bir gün yollara düşmüşken peşinden iki kişinin geldiğini görür. Yine kaçar ve bir avlu içindeki hücreye saklanır. Düşmanlar onun

izini bulur, avluya dalar ve hücreye girdiklerinde bir kuzuyla karşılaşır. Ve kahraman düşmanın eline düşmesiyle bir kuzuya dönüşür. Kuzu, hayvansal özellikleri açısından ele alındığında en zararsız, mülayim yapılı ve nereye çeksen oraya giden bir hayvandır. 'Kuzu ya da koyun gibi olma' söylemi buradan gelmektedir. Artık o da düşman elinde bir kuzu olmuştur ve onlar ne isterse yapacak, hiçbir şeyi sorgulamayacaktır. Böylece ecdadın son bireyi de teslim olmuş ve düşmanın bemliğinde kaybolmuş yani "öteki"ne dönüşmüştür.

Sonuç

İstilâ hikâyesi Özbek yazar Nazar İşankul tarafından Özbekistan'da yazılmış olsa da Türkistan coğrafyasının Rus istilâsını anlatan muhteşem ve uzun soluklu bir hikâyedir. Eserdeki her ayrıntı bir noktaya işaret etmekte ve altında pek çok tarihî süreç ve olaylara yer veren cümlelerin olması, hikâyede verilen anlamı daha da derin kılmaktadır. Rus-Sovyet ve Türkistan tarihini bilmeden bu hikâyedeki cümleleri ve buradaki sürekli kaçan şahsiyeti anlamlandırmak mümkün değildir. Bu hikâyede yukarıda da bahsettiğimiz gibi metinler arasılık vardır ve bu metinde sembollerden hareketle ilham alınan yer tabii ki tarihtir. Metinde işlenen konu yapılan birçok zulmün ele alınmasını da içerir. Soykırım dil politikalarıyla başlar. Ruslar, Rus dilinin öğrenilmesini izledikleri politikalar sonucunda zorunlu tutmamış gibi görünseler de halka Rusça öğrenmedikleri müddetçe hayat hakkı vermemişlerdir. Tarihin yok edilmesi, tüm yerleşim yerlerinin yıkılıp insanların sürülmesi ve halkın kolhoz adı verilen çiftliklerde yaşamaya mecbur edilmesi, Türklerin yok olması için kurulan düzeneklerden sadece birkaçıdır. Çocukların asimilasyonu da başka kahredici bir durumdur. Eğitim sistemiyle oynanmış, insanlara tarihleri ve en önemlisi de dilleri unutturulmuştur. İstila, bu politikalarla adeta bir salgın misali bütün Türkistan'a yayılmış ve ayrıştırma amacıyla halkı birbirine düşürmüştür. Halkın aklına ayrılık ve faklı oldukları fikri sokulurken yönetim 'böl, yönet' politikasını devreye sokmuştur. Hikâyede Rusya'nın bütün politikaları sembolik ifadelerle anlatılmıştır. Makalemizde bu politikanın hikâyede nasıl ortaya konulduğu tarihî açıdan ve metinlerarası yaklaşımlar dikkate alınarak tespit edilmeye ve hikâye anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Devlet N. Millet ile Sovyet Arasında, 1. Baskı. İstanbul. 2011.
2. Merhan A. Anadolu'daki İlk Türkçe Eser Üzerine Tartışmalar. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 2011. 59 (2), 53-62. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/belleten/issue/32743/363462>

3. Yüce M. Kırgız Türklerinin Ulusal Kimlik Politikası. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi. 2006. S9, s. 152-162.
4. Biray N., Erdem E. Orta Asya'da Yürütülen Rus Dil Politikası Fikrinin Amaçları ve Türk Cumhuriyetlerinin Mücadele Siyaseti. 100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası (Ed. Y. Koç, M. Cengiz), Hacettepe Ün. Yay.. Ankara. 2018. s. 441-449.
5. Hayit M. Sovyet Rusya Emperyalizmi ve Türk Dünyası, 1.baskı . Ankara, 1975.
6. Karabulut F. Ruslaştırma Politikalarında Son Darbe Olarak Kolhoz Sistemi: Uygulamalar ve Bazı Romanlardaki Yansımaları. 3.Türkistan Kurultayı. s. 614-635. Kastamonu. 2018.
7. Şahin L. Rusya Federasyonu'nun Etnik ve Dinsel Yapısı. Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 2016.Cilt: III, S: 2, s. 15-32.
8. Ceylan F.A., Çimen, H. Sovyetler Birliğinin Uyguladığı Asimilasyon Politikalarının Bağımsızlık Sonrası Türk Cumhuriyetleri Üzerindeki Siyasal Ekonomik Etkileri. II. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu. Nizip. 2016.
9. Süleymanlı E. Sovyetlerin Milli kimliği Yok Etme Faaliyetleri: 'Sovyet Halkı' Denemesi. Karadeniz Araştırmaları. 2005. S: 6. S. 128-134.
- 10.Karabulut F. İktidar ve Meşrulaştırma Mücadelesinin Odağı Orta Asya: Sovyetlerin Dil ve Eğitim Politikaları. bilig. 2009. 50/65-96.
- 11.Açık F. Azat Kuşlar Hikâyesi Üzerine Bir Çözümleme Denemesi. Ekev Akademi Dergisi. 2009. S: 38. S. 215-224. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/fatma_acik_azat_kuslar_hikayesi.pdf.
- 12.Aşkaroğlu, V. Postmodernizm Sınırsız Özgürlük mü? Özgürlüğün Sınırı mı?. Sage Yay.. Ankara. 2015.
- 13.Özel M. S. Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2014. Cilt 4. S. 99-122.
- 14.Biray N. Erdem E. Türk Dünyası Üzerinde Uygulanan Ruslaştırma Siyasetinin Afişlere Yansıması. Atabetü'l-Hakayık'ın Basılışının 100. Yıl Dönümü Adına X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu. 17-19 Ekim 2018 Eskişehir. Yayımlanmamış bildiri.
- 15.Oba E. Bağımsızlık Devri Özbek Edebiyatı. Turkish Studies. 2014. 9/3, s. 997-1008.
- 16.Üşenmez E . Özbek Türkolog Kazakbay Mahmudov. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi. 2012. 44 (44), 229-247. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iutded/issue/17072/178519>. (e-tarih 10.2018).
- 17.Yılmaz M. Y. İşgal Dönemi Türkistan'da Rus Dil Planlaması ve Cedid Hareketi. International The Journal of Academic Social Science Studies JASSS. 2014. S: 29, s. 339-349.

Андатпа

Өзбек әдебиеті – түркі әлемінде айрықша орны бар әдебиет. Өзбек әдебиетінің өкілдері – ақын-жазушылары әдебиет өнері мен символдық мәні бар туындыларында Кеңес одағының солақай саясаты мен қысымына қарамастан өз ұстанымын ұсына білді. Қазіргі өзбек әдебиетінің танымал тұлғаларының бірі Назар Эшонкул «Шабуыл» әңгімесі арқылы сөз өнерінің жоғары сатысын меңгеріп, көркемдік бояуы қанық орыс саясатындағы зәбір мен қысымды бере білді. Орыстар Түркістандағы қоғамдық өмір мен мәдени өнердің барлық салаларында өздерінің саяси тәжірибесін қолданды. Түркістанға аштық пен соғыс ұйымдастырып, өмір сүрудің қиындығын арттырып мәжбүрлі түрде қоныс аудартты. Шабуылдау мен жою саясаты тек бір аймақта ғана емес, барлық өңірде жалғасты. Өз тарихынан, тілінен, дәстүрі мен мәдениетінен бас тарту сөзсіз ұлттың жоғалуына апарады. Шығармада осы жағдайлардың орын алу кезеңдері детальдармен дәл бейнеленген. Мақалада «Шабуыл» шығармасының тарихы мен көркемдік сипаты талданады.

Кілт сөздер: Өзбек әдебиеті, Назар Эшонкул, Шабуыл, әңгіме, зерттеу, империалистік саясат.

(У.Топчу Өзтүрк, Н.Бирай. Назар Эшонкулдың «Шабуыл» әңгімесінің зерттелуі)

Аннотация

Узбекская литература является одной из самых сильных литератур тюркского мира. Авторы и поэты узбекской литературы, пережившие периоды угнетения и запрета во времена Советского Союза, выражали свои пожелания, используя возможности литературного искусства и применяя символическое повествование. Назар Эшонкул, один из сильнейших авторов современной узбекской литературы, используя высшие возможности искусства речи, дополняя символическими выражениями и живым языком, написал рассказ “Нашествие”, название которого было извлечено из истории русской политики давления и принуждения. Русские практиковали свою политику в отношении языка, общественной жизни и культуры в Туркестане во всех аспектах. Хотя в Туркестане войны, лишения, голод, невозможность на существование и люди, охваченные вынужденной миграцией, кажутся для них возможностью, эта возможность почти превратилась в яд, неосознанное превращение людей в рабов один за другим, ликвидировали все национальные ценности и идентичность. В статье рассматривается история произведения “Нашествие”, ее значение и способы выражения.

Ключевые слова: Узбекская литература, Назар Эшонкул, Нашествие, рассказ, исследование, империалистическая политика.

(Топчу Озтюрк У., Бирай Н. Исследование рассказа Назара Эшонкула “Нашествие”)